

*О. О. Шеремет,
к. е. н., доцент кафедри фінансів, Національний університет харчових
технологій, м. Київ
Ю. О. Гордійчук,
магістр, Національний університет харчових технологій, м. Київ*

ПОДАТКОВИЙ ПОТЕНЦІАЛ ПІДПРИЄМСТВ ТА МОЖЛИВОСТІ ЙОГО ПІДВИЩЕННЯ В УКРАЇНІ

*О. О. Sheremet,
Candidate of Economical Science (PhD in Economics), Associate Professor of
Finance Department, National University of Food Technologies, Kyiv
Yu. O. Gordiichuk,
Master (MA), National University of Food Technologies, Kyiv*

POTENTIAL TAX ENTERPRISES AND ITS IMPROVEMENT POSSIBILITIES IN UKRAINE

В статті розглянуто основні підходи до визначення поняття податкового потенціалу підприємства та проаналізовано основні фактори впливу на нього. Виділені основні напрями та рекомендації щодо підвищення податкового потенціалу підприємств України.

The article deals with the main approaches to the definition of the tax potential of the company and analyzes the main factors of influence on him. Were identified the basic directions and recommendations for improving tax potential of enterprises in Ukraine.

***Ключові слова:** податковий потенціал, методи оцінки податкового потенціалу, податкове навантаження, напрями підвищення податкового потенціалу.*

***Keywords:** tax potential, methods for assessing the potential tax, tax load, directions of improvement tax potential.*

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок із важливими науковими чи практичними завданнями. Дослідження податкового потенціалу, що проводяться сучасними авторами, найчастіше стосуються розгляду проблем міжбюджетних відносин і податкових доходів окремих територій держави, а також можливостей зростання цих доходів. Проте система податкового адміністрування не повною мірою виконує притаманні їй функції з усунення податкової асиметрії і підвищення ефективності податкової політики, не стимулює результативність бізнесу.

Недооцінка ролі методів аналізу та оцінки для досліджень звужують кордони отримання податковими органами і економічними суб'єктами корисної та профільної інформації. Проблема нерозвиненості методології, недостатності ефективних інструментів оцінки податкового потенціалу підприємств зумовлена тим, що не в повній мірі враховується вплив інституційної структури економіки та інфраструктури податкового потенціалу платників податків.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідження питання визначення податкового потенціалу та чинників, що на нього впливають висвітлено у працях таких вчених: Кашиної Н.В., Мошкова С.С., Окунь А.С., Рощупкиної В.В., Горького Н.В., Сабітової Н.М., Коломієць А.Л., Мельник А.Д., Каламбет С.В. та інших. Проте методичне забезпечення визначення податкового потенціалу підприємств не розкрито в достатньому обсязі, оскільки більшість наукових робіт присвячено аналізу податкового потенціалу на макрорівні. Тому необхідно дослідити сутність податкового потенціалу на рівні підприємства, а також визначити основні напрями його підвищення.

Постановка завдання. Метою дослідження є узагальнення теоретичних положень та визначення сутності податкового потенціалу підприємства, розроблення методичних рекомендацій щодо підвищення його рівня в Україні.

Виклад основного матеріалу дослідження. Сучасна економічна ситуація в Україні потребує оновленого підходу до визначення податкового потенціалу з метою вирівнювання податкового навантаження в окремих регіонах та на окремих платників податків. Категорія ефективності оподаткування, складовою частиною якої є податковий потенціал, характеризувалася різними показниками та оцінювалася за різними критеріями [8].

Аналіз останніх досліджень показав, що серед відомих науковців не склалось єдиної думки щодо сутності податкового потенціалу. Досліджуючи трактування поняття «податковий потенціал» різними авторами, виявлено наступні його класифікаційні ознаки:

- як сукупність відносин;
- в залежності від джерел формування;
- пов'язаний з базою оподаткування;
- як сукупність витрат.

На думку Кашиної Н.В. податковим потенціалом є очікуваний обсяг доходів, що може бути реально зібраний на певній території при середньому рівні збору податків [4]. Горький Н.В. вважає, що податковий потенціал складається з потенціалів окремих податків [1]. Як бачимо, дані визначення не є досить точними і не характеризують сутність податкового потенціалу на рівні підприємства. Найбільш точним, на нашу думку, є формулювання Коломієць А.Л. та Мельник А.Д. Вони розглядають податковий потенціал як частину фінансових ресурсів, які відповідно до чинного податкового законодавства являють собою потенційно можливу суму податкових баз, які є основою для нарахування всієї сукупності податків та обов'язкових платежів [5].

Каламбет С.В. розуміє податковий потенціал як сукупну величину вкладених у товар інтелектуального потенціалу, фізичних сил (праці),

матеріальних та енергетичних витрат, вартості основних фондів і засобів виробництва, що може відображати можливість відшкодування деякої умовної величини надходжень до загальноосупільних витрат життєзабезпечення і розвитку держави [2].

На думку Сабітової Н.М. податковий потенціал пов'язаний з базою оподаткування [7].

На нашу думку, податковий потенціал підприємства – це спроможність підприємства вчасно та повністю сплатити податки для забезпечення соціального та економічного розвитку держави, не вплинувши негативно при цьому на його основну та фінансову діяльність та не позбавляючись стимулів для свого подальшого розвитку

Концептуальні засади визначення податкового потенціалу на рівні підприємства доцільно формувати виходячи із структурної схеми економічної діяльності з урахуванням її мети, якою звичайно вважається отримання прибутку. Відповідно до структури економічної діяльності податковий потенціал є сукупністю статичної та динамічної складової.

Стратегічний податковий потенціал (СПП) – це потенціальна податкова база, яка розраховується як різниця між валовими доходами і сукупними валовими витратами. СПП розраховується на макро- і мікрорівнях.

Тактичний податковий потенціал (ТПП) — це розмір запланованих податкових платежів, тобто це СПП з відрахуванням суми пільг за податковими платежами, які надаються платникам податків. У цілому ТПП дає реальну суму податкових платежів, на яку може розраховувати держава при плануванні свого бюджету на фінансовий рік за умови виконання всіма платниками своїх зобов'язань.

При розрахунку бази оподаткування промислових підприємств повинні враховуватись комплексний аналіз і оцінка прибутковості територіальної власності регіону та бюджетної ефективності, якості виробничої та соціальної інфраструктури, потреб технологічного оновлення галузей регіону, ресурсної бази, забезпечення транспортом тощо.

Крім цього, необхідно врахувати ряд чинників, які значно впливають на базу оподаткування: неплатежі в економіці, заборгованість по заробітній платні, форми розрахунків (грошові, бартерні, вексельні та інші). Обов'язковим є аналіз впливу податків на зміну податкової бази промислових підприємств, їх фінансового стану, форм розрахунків, правового статусу та холдингових структур.

Показники повинні складати основу інформаційної бази розрахунку прибутку промислових підприємств, їх економічного, фінансового та податкового потенціалу.

Кількісна оцінка податкового потенціалу може бути дана як в абсолютному вираженні, так і у вигляді індексів, що характеризують відношення податкового потенціалу даного економічного суб'єкта до середнього показника по галузі, країні тощо. Відзначимо також двоїсту природу оцінки податкового потенціалу – з одного боку, вона спрямована на визначення обсягу фінансових ресурсів, які можуть трансформуватися в потік податкових

платежів, а з іншого боку, вона передбачає виявлення гранично допустимої податкового навантаження для суб'єктів податкових відносин. Іншими словами, податковий потенціал, так чи інакше, кореспондується з податковим навантаженням. Серед економістів немає єдиної думки з приводу прийнятих до розрахунку показників при визначенні податкового навантаження на підприємство. Джерела сплати податків різні: витрати виробництва, фінансові результати, прибуток, що залишається в розпорядженні підприємства після сплати всіх обов'язкових платежів.

Використання існуючих методик оцінки податкового потенціалу регіону стосовно податкового потенціалу підприємства доцільно розглядати як частину процедури аналізу ретроспективної, поточної і перспективної економічної інформації, а також фінансової стійкості організації. Стабільне зростання податкового потенціалу платника податків базується на збільшенні податкової бази та зниженні рівня заборгованості за видами податків.

Оскільки податковий потенціал підприємства характеризує його фінансові можливості по відтворенню податкових надходжень до бюджетної системи, на нашу думку, метод його оцінки повинен базуватися на оцінці та аналізі структури податкових баз.

Характеристика методів оцінки податкового потенціалу, їх переваг та недоліків наведена у таблиці 1 [3].

Таблиця 1. Характеристика методів оцінки податкового потенціалу

Метод	Переваги методу	Недоліки методу
1. Методи оцінки на основі побудови репрезентативної системи податкових показників		
Репрезентативна система податкових показників.	Може використовуватися для визначення податкового потенціалу з урахуванням реальних можливостей та існуючої практики формування податкових баз.	Висока трудомісткість.
Метод кореляційно-регресійного аналізу.	Невелика трудомісткість, значна об'єктивність. Дозволяє виявити факторну залежність фактичних надходжень і податкових баз.	Вибір показників для розрахунку неоднозначний, що ускладнює його застосування на регіональному рівні.
2. Методи оцінки на основі даних форм податкової звітності та коригування сум фактично зібраних податків		
Розрахунок, що спирається на адитивну властивість податкового потенціалу.	Розмежування розрахунку за видами податків дозволяє отримати достатньо точний результат. Визначення коефіцієнта збирання збільшує достовірність даних.	Інформаційною базою служать дані ретроспективного періоду, не враховується поточний і перспективний стан

		податкової бази.
Спрощений метод.	Доступність даних, простота їх збору.	Обмеженість розрахунків за рахунок невеликої кількості використовуваних параметрів.
Плановий метод.	Високий ступінь достовірності.	Не використовується інформація про податкову базу.
3. Метод оцінки з використанням індексу податкового потенціалу (ІПП)		
Оцінка з використанням ІПП	Високий ступінь достовірності.	Потрібен великий обсяг ретроспективної інформації
Метод сукупних податкових ресурсів	Більш точне відображення фактичного обсягу податкових ресурсів.	

Основним методичним інструментом оцінки податкового потенціалу платника податків слід визнати методики оцінки податкової бази по кожному податку. Методики оцінки податкової бази по кожному податку застосовуються в основному для цілей податкового планування на рівні організації.

Однією з передумов розробки та реалізації заходів з податкового регулювання підприємницьких структур є визначення та аналіз податкового навантаження на підприємства.

Податковий кодекс, який набрав чинності з 1 січня 2011 року, консолідує окремі частини податкового законодавства в єдиний кодекс, проте не вирішує ключові проблеми податкового середовища функціонування бізнесу. Зокрема: руйнує можливості створення європейської моделі формування середнього класу та самодостатнього суспільства за рахунок малого та середнього бізнесу; розширює права податкової служби, що загрожує адміністративним тиском та новим проявам корупції з боку представників податкових органів; передбачає залежність податкової системи від адміністративного втручання Уряду в її функціонування, що створює резерви для лобіювання певних приватних інтересів, а отже, нерівне конкурентне бізнес-середовище [6].

З метою підвищення податкового потенціалу та покращення бізнес середовища необхідно здійснити наступні кроки з удосконалення податкової політики України:

1. Серед багатьох пріоритетів та цілей податкової політики чітко обрати стимулювання ділової активності як основи розбудови конкурентоспроможної економіки, а отже, перспективної фіскальної ефективності та економічного зростання у цілому.

2. Слід враховувати фундаментальну відмінність між цілями та механізмами реалізації податкової політики за умов глобалізації та інтеграції. Економічна інтеграція в довгостроковій перспективі має призвести до

податкової конвергенції податкових систем різних країн на основі єдиної податкової політики.

3. Проводити скоординовану м'яку податкову політику паралельно з жорсткою бюджетною, обмежувальною грошово-кредитною та гнучкою курсовою (валютною) політиками. Це буде найбільш прийнятний варіант для української економіки із слаборозвинутими інститутами, значним рівнем доларизації, істотним рівнем суспільної свідомості, демократії, корупції.

4. Удосконалення фіскальної ефективності податкової системи в умовах гострого дефіциту державних фінансів слід проводити не на шкоду реалізації цілей стимулювання ділової та інвестиційної активності.

5. Впровадження стимулюючого потенціалу податкової системи у напрямку залучення бізнесу до реалізації пріоритетних цілей соціально-економічного розвитку шляхом обґрунтованого надання різних видів податкових преференцій. Зокрема, це стосується:

- Надання податкових пільг для інвестиційної діяльності, яка реалізує пріоритети економічного розвитку, примножує інтелектуальний капітал, сприяє створенню нових робочих місць, розв'язує проблеми екології та засновує високотехнологічне виробництво.

- Оптимізація використання стимулюючого потенціалу спеціальних податкових режимів. Впродовж останніх років ефективність використання спеціальних правових режимів економічної діяльності немає одностайної оцінки.

- Запровадження системи інвестиційно-інноваційних податкових кредитів як ефективного інструменту стимулювання ділової активності.

- Удосконалення процедури адміністрування ПДВ, особливо його відшкодування. У Податковому кодексі досить сумнівним з точки зору своєчасності є положення стосовно зниження ставки ПДВ, який за своєю природою є непрямим податком і не здійснює додатковий тиск на фінансовий стан підприємства, а лягає на споживача. Більш ефективним є зниження оподаткування прибутку, а не ПДВ.

6. Удосконалення спрощеної системи оподаткування, обліку і звітності суб'єктів малого підприємництва. У цілому спрощена система оподаткування в рамках Податкового кодексу наразі доопрацьовується, що потребує особливої уваги, адже малий бізнес в умовах високого рівня безробіття виконує соціальну функцію.

7. Підвищення податкового потенціалу стимулювання ділової активності на регіональному рівні за рахунок децентралізації податкової системи, в т.ч. шляхом: удосконалення перерозподілу системи оподаткування у напрямку посилення фіскальної потужності регіонів.

Запропоновані напрями підвищення податкового потенціалу стимулювання ділової активності та покращення податкового середовища функціонування бізнесу в Україні повинні бути реалізовані в комплексі, а також скоординовані з відповідними інструментами грошово-кредитної, валютної, бюджетної та митної політик.

Висновки з даного дослідження. Таким чином, визначення сутності податкового потенціалу підприємства являє собою комплексний процес, детальне дослідження якого повинно проводитись з використанням досягнень економічних, фінансових та юридичних наук.

Методи оцінки податкового потенціалу мають як переваги, так і недоліки. Проте, при комплексному застосуванні цих методів можна точніше і якісніше визначити податковий потенціал платника податків.

Наведені шляхи підвищення податкового потенціалу підприємств можуть стимулювати бізнесову активність підприємств, що в свою чергу призведе до більшого наповнення бюджетів України.

Список використаних джерел:

1. Горький Н.В. Налоговый потенциал в механизме международных отношений / Н.В. Горький // Финансы. – 1999. – № 6. – С. 27-30.

2. Каламбет С.В. Податковий потенціал: теорія, практика, управління / С.В. Каламбет. – Дніпропетровськ: Наука і освіта, 2001. – 304 с. – № 2. – С. 29-32.

3. Каратаев А.С., Инструментарий оценки налогового потенциала крупнейшего налогоплательщика // Вектор науки ТГУ. – 2010 - № 4(14), - с.226-229

4. Кашина Н.В. Методика расчетов налогового потенциала / Н.В. Кашина // Финансы. – 2001. – № 12. – С. 35-37.

5. Коломиец А.Л. О понятиях налогового и финансового потенциалов региона / А.Л. Коломиец, А.Д. Мельник // Налоговый вестник. – 2000. – № 1. – С. 6-9.

6. Мельник Мар'яна. Напрями підвищення податкового потенціалу стимулювання ділової активності в Україні / М. Мельник // Економіст. - 2011. - № 5. - С. 28-32.

7. Сабитова Н.М. О понятии финансового потенциала региона и методология его оценки / Н.М. Сабитова // Финансы. – 2003. – № 2. – С. 63-65.

8. Смердов В.Ю. Сущность и оценка налогового потенциала / «Управління розвитком» – 2010 – №4 (80) – с. 159-161

Стаття надійшла до редакції 16.05.2013 р.